

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата психологічних наук, доцента
ФОМИЧА Миколи Володимировича
на дисертацію УКРАЇНЦЯ Василя Мирославовича
«Розвиток стресостійкості у військовослужбовців
механізованих підрозділів до ведення оборонного бою»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 053 – «Психологія»

Актуальність дослідження зумовлена сучасними вимогами забезпечення воєнної безпеки України в умовах триваючої російсько-української війни, у межах якої ключовою стратегією визначено всеохоплюючу оборону на засадах стійкості, стримування та взаємодії. Вирішальна роль у реалізації цієї стратегії належить Силам оборони України, зокрема механізованим підрозділам Сухопутних військ, на які покладено основні завдання ведення оборонного бою.

Динамічний характер сучасних бойових дій, широке застосування противником безпілотних літальних апаратів та засобів високоточного ураження істотно підвищують інтенсивність бойових стрес-чинників, що актуалізує проблему розвитку стресостійкості військовослужбовців як здатності протистояти негативному впливу умов оборонного бою.

Водночас проблема стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів залишається недостатньо теоретично розробленою, попри наявність досліджень окремих аспектів цього феномена в екстремальних умовах діяльності. Зазначена обставина зумовлює потребу в більш ґрунтовному теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні психологічних особливостей розвитку стресостійкості у військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою й підтверджує наявність окресленої дисертантом наукової суперечності.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження є логічно узгодженими. Методологічною основою роботи стали: фундаментальні наукові положення про стрес, причини його виникнення та наслідки для організму; дослідження бойового стресу; концептуальні підходи до вивчення стресостійкості, ресурсів стресостійкості, стратегій подолання стресу; визначення стресостійкості як індивідуальної здатності військовослужбовця механізованого підрозділу протистояти негативним стрес-чинникам оборонного бою, що має багатокomпонентну структуру, та проявляється через мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інтелектуальний, емоційно-вольовий компоненти.

Визначені дисертантом *теоретичні та методичні засади дослідження*, а також використані методи дослідження забезпечили підґрунтя для виконання поставлених завдань і, відповідно, досягнення визначеної мети.

Аналіз змісту дисертаційної роботи засвідчив наступне.

У першому розділі «Теоретичні основи стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою» автором:

розкрито психологічний зміст понять «стрес» і «стресостійкість»;

виокремлено психологічні чинники, які впливають на стресостійкість військовослужбовців механізованих підрозділів в умовах ведення оборонного бою: до зовнішніх чинників належать соціально-психологічні (стимулюють функціонування психіки військовослужбовців у бою), бойові (характеризуються видом озброєння й інтенсивністю бойових дій) та еколого-ергономічні (визначають вплив природно-кліматичних умов, тривалості бойових дій та ергономічності бойової техніки на умови бойової діяльності). До внутрішніх належать психофізіологічні та індивідуально-психологічні чинники, що визначатимуть реакції і поведінку військовослужбовців у бою через вроджені та набуті індивідуально-психологічні характеристики (характер, темперамент, емоції, інтелект, мотиви тощо);

проаналізовано основні структурні компоненти стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів до дій в оборонному бою, що проявляються через мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інтелектуальний, емоційно-вольовий та поведінковий компоненти, а також з'ясовано психологічні умови її розвитку, що залежать від продуманості і спланованості процесу психологічної підготовки з елементами відтворення сучасного оборонного бою.

Таким чином, здійснений теоретичний аналіз предмета дослідження дав змогу здобувачу визначитися і зупинитися на підході, який дозволяє вивчати стресостійкість військовослужбовців механізованих підрозділів до дій в оборонному бою, а також обґрунтувати умови її розвитку,

У другому розділі «Емпіричне дослідження структурних компонентів стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів» автором з достатньою повнотою розкрито процедури досягнення мети та вирішення завдань дисертаційної роботи.

У розділі наводиться характеристика та завдання етапів організації емпіричного дослідження структурних компонентів стресостійкості (мотиваційно-ціннісного, когнітивно-інтелектуального, емоційно-вольового, поведінкового) військовослужбовців механізованих підрозділів в умовах ведення оборонного бою;

детально обґрунтовано систему методів та психодіагностичних методик, які дали змогу оцінити рівень стресостійкості у військовослужбовців через призму її структурних компонентів;

за низкою психометричних процедур наведено результати апробації авторської методики «Оцінювання рівня стресостійкості військовослужбовців

механізованих підрозділів до ведення оборонного бою», що спрямована на інтегративне оцінювання стресостійкості військовослужбовців різних родів військ, залучених до ведення оборонного бою, за чотирма рівнями вираженості: високий (7,5–10 балів); достатній (6,0–7,4 бала); критичний (5,0–5,9 бала); низький (0–4,9 бала).

Опираючись на системний та особистісний наукові підходи автором обґрунтовано структурно-функціональну модель розвитку стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою, що дало змогу дослідити стресостійкість через внутрішні зв'язки між її структурними елементами та окреслити ключові засади її розвитку як цілісної системної властивості особистості військовослужбовця.

Таким чином, наведені у другому розділі результати аналізу завдань, стратегій їхнього вирішення, плани експериментального дослідження дають змогу забезпечити статистичне доведення емпіричних гіпотез щодо інструментів оцінювання та розвитку стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою.

У третьому розділі «Програма розвитку стресостійкості у військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою» автором розкрито зміст та обґрунтовано програму розвитку стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою, що спрямована на розвиток у військовослужбовців механізованих підрозділів адаптаційних механізмів подолання стресу в оборонному бою через системний вплив психокорекційних технологій на функціонування її структурних компонентів (мотиваційно-ціннісного, когнітивно-інтелектуального, емоційно-вольового, поведінкового);

проаналізовано та інтерпретовано результати впровадження Програми та експериментально доведено її результативність. Зокрема статистично констатовано підвищення рівня стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів: за мотиваційно-ціннісним компонентом (мотивації до успіху, внутрішньої мотивації, професійної мотивації, інтернальності у сфері професійних досягнень, професійних інтересів і цінностей, життєвих цілей, соціальної бажаності); за емоційно-вольовим компонентом – поліпшено вольову саморегуляцію, емоційний стан, емоційно-вольові особливості, знижено рівень ситуативної тривожності; за поведінковим компонентом підвищено частоту обрання військовослужбовцями копінг стратегій поведінки, посилено нервово-психічну стійкість, поліпшено психофізіологічний стан.

У цілому здійснений аналіз змісту дисертації дозволяє стверджувати, що дослідник ґрунтовно орієнтується у проблематиці розроблення та емпіричної перевірки інструментів вимірювання та розвитку стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів, ознайомлений із відповідними результатами наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів, має власну наукову позицію щодо вирішення поставленої наукової задачі.

Достовірність і новизна висновків сформульованих у дисертації, повнота їх викладу в опублікованих працях

Ознайомившись із змістом дисертації та публікаціями Українця Василя Мирославовича, можна засвідчити, що дослідник із належною глибиною і повнотою з'ясував та обґрунтував низку нових наукових положень. На наш погляд, особливе наукове значення мають висновки щодо:

обґрунтування психологічних особливостей розвитку стресостійкості у військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою;

розроблення та апробації авторської методики «Оцінювання рівня стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою»;

емпіричного доведення взаємозв'язку між результативністю виконання бойових завдань військовослужбовців і їх психофізіологічним станом, рефлексивністю і проблемно-орієнтованою копінг-стратегією поведінки;

визначення механізмів зниження показників ситуативної тривожності військовослужбовців шляхом застосування рефреймінгових прийомів;

доведення взаємозв'язку між віковими характеристиками військовослужбовців, що діють в бойових умовах та показниками їх мотиваційно-ціннісної сфери.

Автором дослідження з належною вірогідністю обґрунтовано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів. Дисертаційне дослідження побудоване на значній джерельній базі (234 найменування).

Основні результати дослідження знайшли широке висвітлення у наукових виданнях та навчально-методичних працях автора: 1 підручник; 7 статей в наукових фахових виданнях, затверджених переліком МОН України; 11 матеріалів, що були представлені автором на науково-практичних конференціях та семінарах. Наукові публікації за темою дослідження із належною повнотою відображають зміст дисертації.

Зауваження до дисертаційного дослідження

Вивчення змісту дисертації Українця Василя Мирославовича, ознайомлення з опублікованими дисертантом працями, дають підстави для висловлення окремих зауважень:

1. У першому розділі дисертації автор ґрунтовно аналізує структурні компоненти стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів та чинники оборонного бою, які згодом покладено в основу структурно-функціональної моделі розвитку стресостійкості. Водночас у теоретичному розділі не подано окремо оформленої концептуальної моделі стресостійкості як цілісного психологічного феномену, що функціонує в умовах оборонного бою. На нашу думку, таке попереднє концептуальне узагальнення могло б підсилити логічну наступність між теоретичним аналізом і подальшим моделюванням процесу розвитку стресостійкості.

2. У дисертації автор заявляє про розроблення та апробацію авторської методики «Оцінювання рівня стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою», а також наводить дані щодо її змістової валідності та використання експертних оцінок. Водночас у роботі обмежено представлено інформацію щодо психометричних характеристик методики, зокрема показників надійності (внутрішньої узгодженості, стабільності результатів у часі) та процедур перевірки конструктивної валідності. Більш розгорнуте висвітлення цих аспектів підвищило б методологічну прозорість дослідження та зміцнило аргументацію щодо можливості ширшого застосування запропонованої методики у практиці психологічного забезпечення військ.

3. Розроблена автором програма розвитку стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів є логічно пов'язаною з результатами теоретичного та емпіричного дослідження і має безперечну практичну цінність. Водночас результати експериментальної перевірки свідчать про вибірковість позитивних змін та відносну стабільність окремих індивідуально-психологічних характеристик. У зв'язку з цим, на наш погляд, доцільним було б більш чітко окреслити межі ефективності запропонованої програми та визначити, які компоненти стресостійкості є більш чутливими до тренінгового впливу, а які потребують довготриваліших або альтернативних форм психологічної підготовки.

4. На жаль, робота не позбавлена деяких стилістичних та синтаксичних помилок.

Разом з тим, відзначимо, що наведені нами зауваження мають характер дискусійних положень і побажань та не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи, її наукової новизни й практичної значущості.

ВИСНОВОК

Дисертаційне дослідження Українця Василя Мирославовича за темою: «Розвиток стресостійкості у військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою», що представлено на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – «Психологія» є актуальним, завершеним і самостійним дослідженням, у якому розкривається важлива наукова задача, що має наукову новизну, вагоме прикладне та наукове значення. Відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022, № 44, та наказу МОН України від 12.01.2017, №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно наказу МОН України від 31.05.2019, №759).

Вищезазначене дає підстави вважати, що Українець Василь Мирославович заслуговує на присвоєння йому наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 – «Психологія».

Офіційний опонент
кандидат психологічних наук, доцент
начальник кафедри психології
діяльності в особливих умовах
Національного університету
цивільного захисту України

М.В. Фомич

«07» 02 2026 року

Підпис начальника кафедри психології діяльності в особливих умовах Національного університету цивільного захисту України, кандидата психологічних наук, доцента Фомича Миколи Володимировича завіряю.

Перший проректор з навчальної роботи
Національного університету
цивільного захисту України
кандидат технічних наук, доцент

О.М. Джулай